

Péntek Imre

Balatonalmádi „garabonciás” festője

Gondolatok Veszeli Lajos pályájáról

Almádi ilyenkor ősszel nem a legszebb arcát mutatja. A parkolóban bőven van hely, a város centruma eléggé kihalt. A Pannónia Kulturális Központ körül azonban nyüzsg az élet, ott van az önkormányzat és számos más hivatal. Amíg töprengek, hogy jutok el a barátomhoz, a Kisberényi útra, ösztönösen ráhagyom magam a régi emlékekre, és vezetek az orrom után. A veszprémi úton fel, aztán balra. Egyre ismerősebbek az utcák, és meglátom a keskeny bejáratot, amely már célhoz vezet. Veszeli Lajos festőművész jókora házához, amely beékelődik a házsorok közé. Ő is ilyen: rendhagyó jelenség. Volt rajztanár, grafikus, könyvillusztrátor, újságíró, hajótörött szerkesztő, 26 éve szabadúszó festőművész.

Örökké nyüzsgő, kreatív lélek, aki felvállalta ennek a kistájnak ezernyi örömét-baját, kulturális mindenés. Amikor a központban járunk, boszszankodva szemléli Október 23-i plakátját, amelyet részben eltakarnak a mindenféle aktuális reklámok, primitív, kezdetleges nyomtatványok. De már befelé gyalogolok az egyre ismerősebb kocsibejárón, s megpillantom a parányi, meghitt udvart, a fészert, amelyet nyáron műhelynek használ a gazda. S mellette a nagy kövekből épült ház, remek belső terekkel. S a nagy találkozás: egy meglehetősen súlyos betegség után. De Lajos él, virul, a hangja a megszokott érces csengésű, és máris sorolja az ügyeket, amelyek a nyakába szakadtak. El kell hoznia a Veszprémi Céh alkotásait Siófokról, egy új emlékmű kialakításának a részleteivel traktál, s nem maradhat ki a vadonatúj szoborpark sem. Újabb tárgyalások a művészekkel, akik felajánlották plasztikájukat, szobrukat az állomás melletti Szent Erzsébet liget kollektívájába. Vagyis a Kézfogás című szoborpark szabadtéri kiállításához.

A nyughatatlan, kreatív ember... Ez is az ő ötlete volt, amely eljutott a megvalósulásig, mondhatni: életre kelt. De mindehhez kellett a barátok és a barátság. Kevés embert ismerek, akinek annyit számítana a barátság, mint neki. Amikor már a szép tervek kisiklanának, mindig akadnak jóakarók, támogatók, vagyis barátok, akik kisérik Lajost a bajból, a kátyúból. Egyik kiállítás megnyitóján Érdi Sándor újságíró mondta el róla a következőket:

„Azok számára, akik nem ismerik közelebbről a festőművészt, el kell mondanom, hogy Veszeli Lajos az, aki nagyon ritkán fest. Mostanában erre sajnos van mentsége, ám ez a megállapítás boldogabb időszakaira is igaz. Kérem, ne értsenek félre: nem lusta ember ő, csak – általában is – kevés az ideje rá!

Mert amikor nem zökken ki körülötte az idő, akkor is tanít, szerkeszt, szervez, galériákat barkácsol, számtalan fontos közéleti tisztséget visel, felszólal és intézkedik, házat épít – egyszóval olyan rengeteg dolga van –, hogy sokunk őszinte bánatára, alig-alig ér rá ecsetet venni a kezébe.

Igaz viszont: ha egyszer, ezerféle – és nemritkán sajnos hiábavaló – közéleti csatái után, mintegy pihenés- és megnyugvásképpen, vagy éppen indulatait levezetendő, vásznat feszít, ecsetre kap, nos, ilyenkor még a madarak is csak körben közlekednek a háza felett, mert ilyenkor robban! Ilyenkor robban ki belőle, s kerül a vásznakra mindaz, ami őt festőként és emberként is jellemzi: a természet csodálata és szeretete, az emberiség közös gyökereibe kapaszkodás vágya – és a hit! Hit az emberben, hit a küzdés értelmében s a humánnum erejében, hit abban, hogy bár esendők vagyunk, és közös sorsunk a bukás és az elmúlás, de mégiscsak ezért a hitért és ezekért az eszmékért lehet, ezekért szabad, és ezekért érdemes élni!

Egy olyan ember, aki nálam nagyobb mestere a szónak, így jellemezte V. L.-t: „A Balaton-vidék Don Quijotéja ő, akinek ugyan lova gyakorta összeroskad, de a rajta ülő vitéz csonka dárdáját szorongatva a csillagokba néz. Ez a nemes fejtartás, az eszmények követése ad értelmet életének és művészetének”.

Azért idéztem hosszabban Érdit, mert rendkívül találóan jellemezte a helyzetet, azt a figurát, aki mindig újabb ötleteken töri a fejét. Engedjék meg, hogy én egy olyan ötletéről szóljak, ami hatalmas visszhangot váltott ki. De ebben is zseniális volt, hisz a terve, az elképzelés megragadta mindenki fantáziáját. Természetesen, az enyémet is. A nagyszabású tárlat a fűzfőgyártelepi Nitrokémia föld alatti lőporgyárának üzemcsarnokai-ban. Ráadásul a hetvenes években fél évet laktam ott, tehát jól ismertem a környéket. A föld alatti csarnokokról hallottunk, de oda csak a munkások mehettek be. A kiállítás alatt rövid ideig szabad volt pálya. No, nem akár hová, a lőporgyár hangáraiba. Ráadásul Tánczos Gyuri, zalaegerszegi festő barátom szól, hogy ő is kiállító lesz a nagyszabású tárlaton. Csoportokban ereszkedtünk alá az elhagyott, titkos tárnákba, melyekben a múlt század elejétől a hetvenes évekig folyt hadianyaggyártás. Nos, azzal kezdődött, hogy bementünk egy kisebb szobába, amelynek normál ajtaján átlépve – alagútba értünk, amelyből 272 lépcsőn lesétálva elképzelhetetlen mélységű/ magasságú terembe jutottunk. Már-már tériszonya lett az embernek. Kezdetben létrákon haladva értünk az első „nézőszintre”. Bevallom, bár a világitás kifogástalan volt, elsősorban a termet nézegettük, annyira lenyűgöző volt az ódon föld alatti barlangbirodalom. Rejtelmes lyukak, öblök, beugrók, elvesző vágányok kígyóztak az ismeretlenbe. S akkor még a tömöntelen műtárgy... A hideg fuvallatok, a különös környezet eléggé lebénított bennünket. Szerintem egy angol – mert nemzetközi művészek is a meghívottak között voltak – művészcsoporthoz tartozó plasztikai kompozíciója „nyert” ezzel a térrel, mely fémdarabok és kőtömbök kombinációjaként „hevert” a gyári

porban. Igen, a környezet művészeti elemmé való átformálása – ez Veszeli úr különös adottsága, képessége. Ennek monumentális bizonyítékát sikerült produkálnia itt a nagy átalakítónak, megmutatva, mire lehet használni egy ilyen különleges helyszínt. A folytatás nem sikerült igazán. Az üres objektum azóta is ott van kihasználatlanul!

A művészpálya nehezen alakult. Ebben szerepet játszott a „deklaszszált” családi háttér, édesapja hivatalviselése a Horthy-rendszerben. Különböző szakkörökben való részvétel, dekoratőri szakiskola, majd rajztanári diploma a szülőváros főiskoláján. Ezek voltak kezdeti pályája főbb állomásai. A budapesti pedagógust Szamos Rudolf csábította a veszprémi Napló szerkesztőségébe. 12 év rajzolóművész és képzőművészeti szerkesztés után, 1991-ben – már Balatonalmádiban élve – bontakozott ki festői pályája. Azóta számos egyéni és kollektív tárlaton vett részt magyar és nemzetközi szinten, tagja a Képző és Iparművészek Szövetségének, a MAOE-nek, a Magyar Festők Társaságának. 2016 végéig a Veszprémi Művész Céh céhmestereként tevékenykedett. Szakmai díjai is arról árulkodnak, hogy felkészültségét az utóbbi években kezdték elismerni.

Amikor erről beszéltünk, barátnőjével együtt arra próbáltuk rávenni: foglalkozzon egy kicsit magával, hogy készüljön el végre az a bizonyos életműalbum.

Munkásságának egyik jelentős része az akvarellek sora. Ebben a műfajban Veszeli figyelemre méltó magaslatokig jutott el. Egry, Udvardi teljesítménye után is. A finom részletek, a színek pazar játéka, a mikromegfigyelések visszaadása – ez mind, mind művészetének szerves részét képezi. A Balaton – életének köznapi helyszíne – mindenképpen szerepet játszott abban, hogy évről évre mind elmélyültebb kutatója ennek a kivételes látványvilágnak. Egyszer azt mondta: a tó intimitása, misztikuma érdekli. Számos kép született e vonzalom kiélésében. Másfelől mindig izgatta Veszprém, a veszprémi vár történelmi levegője. A veszprémi várnegyed régóta kiemelt szakrális és kulturális helyszínnek számít. Szent István és Boldog Gizella alakja ma védőszentként áll a vár falánál. Egyedien installált 2014-es püspöki palotabeli tárlata erről árulkodik. Veszeli Lajos nem tudott ellenállni a kihívásnak, amikor nagyméretű akvarelleken örökítette meg a jól ismert látványokat. Vállalkozása kivételes kockázatról, sőt, merészségről árulkodik. A festőművész eddig pályájának logikája az, ami ehhez a kivételes találkozáshoz vezetett. Veszeli magáénak élte ezt a tájat és történelmét. A több évtizedes képzőművészeti-újságírói pálya, az elmélyedt ismeretszerzés, és ami a leglényegesebb: az élmények özöne, a Balaton fény- és árnyjátéka, a víz tükröződésének vibrálása csapódott le festészetében. Talán harmónia-keresésnek nevezhetjük, ami törekvéseiben vezette.

Mint tudjuk, az akvarellkészítés kényes művelet. A mesterség művelésének egyik legnagyobb próbája. Itt a tervezés és a spontán hatások ötvöződése adhat eredményt. Hiszen a festékszemesék és a papírfelület

egymásra hatását csak részben lehet irányítani. A tónusok, a kolorit ezekből hatásokból alakul ki. A bravúros technikai megoldásokból spirituális, panteisztikus élmény válik... Nos, ez lehet a Veszeli-akvarellek titka. A táj „lelke” jelenik meg lapjain, meglehetősen szokatlanul nagy méreteken. A balatoni képeken a víz méltósága, az égbolt tágassága és egy-egy tárgy, csónak, kikötő, növény emblematisztikus tömörsége kap meg. (*Requiem a stégekért, Erők küzdelme, Némáság, Vonzalom, A tó álma, Jégbe zárva*) Festői vallomások ezek az egymásra találás pillanatairól. A táj atmoszférája és emberi hangulatok összeolvadásának misztikus állapotáról. Veszeli persze ismeri az előzményeket, a mestereket, akiket ugyanúgy megbűvölt a tó, mint őt. Gondolhatunk elsősorban Egyryre, Udvardi Erzsébetre, Halápy Jánosra, Gerzson Pálra, Vaszary Jánosra vagy Somogyi Győzőre, akik szintén megalkották a maguk Balaton-képét. Veszeli kevésbé stilizál: hű marad a látványhoz, annak harmóniát sugalló pontjaihoz, ezt tekinti centrumnak, lényegnek, kiemelendő motívumnak, s e köré épül a mívesen megdolgozott felület struktúrája. A Távlát és a Kiút olajképei pedig a misztikus látomássá válás hatásos példái.

A *Regélő múlt I. II.* művei a veszprémi várnegyed látványa előtt hódolnak. A közismert veduták egészen újszerűen jelennek meg ezeken a szokatlanul tágas és részletgazdag képeken. Egészen elbájoló az, hogy a nehézkes, súlyos kőtömbök, történelmi falak, épületek szinte lebegni látszanak csipkefinomságú, minuciózus pontossággal megfestett akvarelljein. A megszokott, a fotókról jól ismert sziluett vibráló, izgalmas jelenséggé alakul, ecsetje nyomán újra értelmeződik, új hangsúlyokat nyer. A néző szinte újra felfedezi magának az itt megőrződött épített örökséget. A tovább élő és éltető múltat.

Festészete, olajképei is a spiritualitás jegyében alakultak, amíg elnyerték mai, lényegre törő, de mégis lebegő, fosszilis formájukat. Nem emberek, szellemlényeket ábrázol, amelyek könnyedén lebegnek a valóság fölött. Testi mivoltuknál meghatározóbb a lelki minőség, az, hogy lényei egy más dimenzióhoz tartoznak. Az égiekhez, a mítoszhoz. Ezt a spirituális élményt adekvát festői eszközökkel tudja kifejezni: ködös, sejtelmes, különböző színekben irizáló tájak, laza, elfolyó ecsetvonások nyomán körvonalazódó múltékony (foszlékony) alakok, alakzatok drámai jeleneteit, átváltozásait látjuk, hullásuk vagy felemelkedésük zajlik (le) szemünk előtt. A görögországi tartózkodások sem csak a természeti inspirációt jelentették számára, hanem mitikus előzmények helyszíneit, ahol arany-sárga istenek párharca folyik. (*Az olimposzi istenek párharca, Triptichon*) Ennek a korszaknak egyik legelragadóbb képe az Arisztotelész és Platon szirtakija. Sikerült az ókori múltat a jelennel összekötnie, a táncoló filozófusok extatikus mozgását mai jelenetté varázsolnia.

Am a Don Quijote-i élménykör még jellemzőbb, személyesebb rétegét jeleníti meg személyiségének. (*A lovag, Don Quijote rohama*) A veszett

ügyekért, teljes erővel – így is nevezhetnénk ennek hősie, végsőkéig elszánt magatartásnak kissé groteszk, de rendkívül pontos, eruptív megjelenítését.

Ám Veszeli sokoldalú tájékozódása nem maradt érintetlen a modernista kísérletektől sem. Síkplasztikái erről árulkodnak. Ezek egy része könyvobjekt (*Gizella imái, Szent István intelmei fiának és neked*), vagy Vetési püspök romlékony imakönyve. Amely nem csak kultikus tárgy, hanem egy időtlen ereklye. Más részük változatos tematikát, anyaghasználatot mutat. Ezek a „festői síkplasztikák” újabban végigkísérik a mester alkotói tevékenységét, gyakran a groteszk szemlélet és furfangos, ötletes kivitelezés jegyében. Ennek példája a *Művészpénz*, a Fekete képek országos kiállításra küldött, *Üzenet a mélyből* és a legutóbbi, dunaszerdahelyi Modern Művészeti Múzeum Duna és Szülőföld tematikus kiállításain, 2014-ben feltűnt *J. Strauss hegedűje a kék Duna iszapjában*, 2015-ben a *Szülőföldem ékkövei* című műve.

Két sikeres idei egyéni kiállítás – a németországi Eggenfeldenben és a kiskőrösi Petőfi Szülő- és Emlékházban. Németországban a pazar balatoni akvarellek bővölték el a látogatókat, a másik egy tematikus összeállítás a Veszeli-művekből *Oh szabadság hadd nézzünk szemedbe* címmel. Könnyedség és súly. A garabonciás derű és a felelősségteljes tartalmak összjátéka.

A tágabb és szűkebb közösség megbízottja és felelős, autonóm művész. Teher a mérleg mindkét serpenyőjében. Így élt, így él. Valamivel túl a hetvenen.

Hazafelé még benézünk a féltett és óvott Kézfogás Európa szoborparkba. A ritkább lombok jobban érvényesítik az őszi fénytörést. És szobrok – realista ihletésűek és absztrakt plasztikák – ragyognak a saját formarendjük esztétikai teljességében. A márvány, a bronz és porcelán tág körű jelentéssé válva közvetíti korunk üzenetét. „Ez nagyon rendben van” – mondom Lajosnak és barátnőjének, szervező és mindenben segítő társának.

Hazafelé autózva egyik új élményem jut eszembe, a Kortársunk Szent Márton című kiállítás. A Szombathelyi Képtárban 94 alkotó 130 munkája látható, köztük Veszeli Lajosé. A *Hívásban* első látásra megragadott, a révület és elragadtatás festménye ez, amikor valakit spirituális szavakkal szólítanak... (Szombathely Városa II. díját kapta.) Úgy érzem, Veszeli „hívása” is így történt, a festészet, a művészet által. A festékfoltos paletta és a vékony szálú ecset megtalálta a maga emberét.

Veszeli Lajos: J. Strauss hegedűje